

**BİR TURGUT
CANSEVER MİRASI**
*Merkezefendi Şehir
Kütüphanesi*

MURAT ÖZTABAK

FOTOĞRAFLARI: MURAT GÖR

DOĞU Roma'nın Avrupa'ya açılan kapısı, İstanbul'un en kadim semtlerinden biri, Mese yolunun üzerinde, aziz İstanbul'un koruyucusu surların hemen ötesinde bir semt Zeytinburnu. İstanbul'un manevî büyüklerinden, Merkez Efendi Hazretleri'nin irşadına ev sahipliği yapmış bir mekân burası. Osmanlı şehri İstanbul'unda zanaatkarlığın, Cumhuriyet'in ilk yılları ile birlikte de sanayinin en önemli beldesi hüviyetinde olan bu kadim semt, kendisine verilen bu pâyeyi hakkıyla taşımıştır. Hatta, tarihi dokusundan ve manevî ikliminden ödün vermek pahasına...

Cumhuriyet yıllarında iç göçün ve gecekondulaşmanın ilk örneklerini burada görmek mümkündür. Kısa zamanda ve yoğun bir şekilde gerçekleşen bu sos-

yolojik hareket, şehrin mimarî ve içtimâî yapısına önemli ölçüde zarar vermiştir. İşte tam da bu bağlamda, 1999 yılında; bölgenin kaybolmaya yüz tutmuş tarihi dokusunun yeniden ihyası ve yine bölgede oluşmuş mimarî kaosu bir tertip içerisinde alınması maksadıyla, Zeytinburnu Belediyesi tarafından düzenlenen Merkezefendi Geleneksel Tıp Festivali dışında, yıl boyu Kültür Vadisi bünyesinde gerçekleştirilecek çeşitli sosyal ve kültürel aktivitelere ev sahipliği yapan bu tarihi aksın, böylesine kullanışlı bir yapıya kavuşması elbette çok önemliydi.

siyonunun değişebileceği öngörüsüyle az önce zikrettiğimiz proje ve planlar neticesinde, bölgenin sosyal ve kültürel dönüşümüne ön ayak olacak Meydan Saçağı'nın tasarımı hazırlanmıştır. Zeytinburnu Belediyesi tarafından düzenlenen Merkezefendi Geleneksel Tıp Festivali dışında, yıl boyu Kültür Vadisi bünyesinde gerçekleştirilecek çeşitli sosyal ve kültürel aktivitelere ev sahipliği yapan bu tarihi aksın, böylesine kullanışlı bir yapıya kavuşması elbette çok önemliydi.

MİMARİ AÇIDAN MERKEZEFENDİ ŞEHİR KÜTÜPHANESİ

İlk olarak Meydan Saçağı olarak isimlendirilen; kentsel tasarım projelerine ve sergilere, konferanslara ve eğitime yönelik çok amaçlı kullanıma imkân vermesi planlanan bu bina, deprem güvenliği, inşaat hızı, nispeten düşük maliyetler ve kesitlerin narınlığı de düşünülerek çelik karkas olarak inşa edilmiştir. Betonarme radye temel üzerindeki pabuçlara bağlanan, çelik karkasla oluşturulan nervürlü elemanlarla çatı açıklığı tonoz formunda geçilmiştir. Nervürler ahşap strüktürle oluşturularak, ısı izolasyonu taş yünü ile sağlanmıştır. Çatı kaplamasında malzeme olarak geleneksel yöntemle uygulanacak kurşunun tercih edilmesi dikkate geçecek bir başka husustur. Yapının ismine de ilham kaynağı olan geniş saçak,

tonozun altını güneş ışığı, ses gibi rahatsızlık verici dış etkenlere karşı korumak ve yapıya âdeta havada asılı gayrimaddi bir varlık kimliği kazandırmak üzere düşünülmüştür. Saçağın tamamlayıcısı üç katlı "kule" yapısıdır. Simgesel bir niteliğe sahip olan ve bir nirengi noktası özelliği taşıyan kulenin alt kısmı yığma taş duvarla çevrelenmiştir. Asma katın üzerinde bulunan betonarme kolonların taşıdığı çatı ve saçakların korumasındaki, cihannümâ benzeri üçyüzlü derecelik panoramik seyir imkânı sunan son kattan, meydan ve uzak çevresi engelsiz seyredilebilmektedir. Bu mekân Merkezefendi Geleneksel Tıp Festivali'nin ayrılmaz bir parçası olan mesir macunu dağıtımı sırasında da kullanılmaktadır.

2008 yılının sonlarında, bugünkü Merkezefendi Şehir Kütüphanesi'nin bulunduğu alanda bulunan metruk binaların yıkımı büyük ölçüde bitmiş ve takip eden bir sene içerisinde de saçak yapısı tamamlanmıştır. Yine bunun hemen akabinde, yukarıda zikrettiğimiz kule kısmı da planlanan şekilde inşa edilmiş ve yapıya eklenmiştir. Aslında bir mahalle meclisi, ticaret alanı ve kültürel etkinliklere ev sahipliği yapması amacıyla planlanan Meydan Saçağı, 2011 senesinde, sabit cam doğrama yapılarak kapalı mekân hüviyetine bürünmüş ve uzun yıllar organik pazar alanı olarak hizmet

Zeytinburnu Belediyesi tarafından düzenlenen Merkez Efendi Festivali dışında, yıl boyu Kültür Vadisi bünyesinde gerçekleştirilecek çeşitli sosyal ve kültürel aktivitelere ev sahipliği yapan bu tarihî aksın, böylesine kullanışlı bir yapıya kavuşması elbette çok önemliydi.

vermiştir. Nihayet 2016 yılında, bu kapalı mekâna bağımsız raf sistemi getirilerek, yaklaşık ellibin kitap kapasiteli bir kütüphaneye dönüştürülmüş ve Merkezefendi Şehir Kütüphanesi ismi verilmiştir.

İSTANBUL'DA BİR KÜLTÜREL ODAK

Bugün Yenikapı Mevlevihanesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Panaroma 1453 Tarih Müzesi, Merkez Efendi Camii, Merkezefendi Mezarlığı, Nağmedar gibi şehrin tarihi ve kültürel açıdan kıymetli mekânlarının tam ortasında bulunan bu kütüphane, gerek mimari yapısı gerekse verdiği hizmetler yönünden İstanbul'un en önemli kültür odaklarından biri durumunda. Binyüz raf kapasitesi bulunan bu binada, hâlihazırda, kâhır ekseriyeti şehir kitapları olmak üzere, yirmibinin üzerinde kitap bulunuyor. Bina içerisinde, kitaplarla süslenmiş rafların arasında kütüphanenin arka kısmında bir bekleme salonu ve yaklaşık yetmiş kişilik de bir konferans salonu mevcut. Kütüphaneciliğin en modern uygulamalarının mevcut olduğu Merkezefendi Şehir Kütüphanesi'nde, üye kayıt sistemi ile birlikte, üyelere kütüphanenin doluluk oranı bildirilebiliyor ve yine bu sistemle birlikte, ödünç olarak kitap verilebiliyor. Aynı zamanda, kütüphaneye çalışmaya gelen misafirlere de, gün içerisinde ücretsiz olarak çorba ve sıcak içecek ikram ediliyor.

SONUÇ YERİNE

Yukarıda zikrettiğimiz gibi, İstanbul'un en eski ve kıymetli muhitlerinden olan Merkezefendi Mahallesi, hemen Yeni Mevlevihane Kapısı'nın karşısında, surların dışında ancak şehrin manevi ikliminin içinde bulunuyor. Halvetî tarikatı şeyhi Merkez Efendi'nin kabri, Yenikapı Mevlevihanesi, Merkezefendi Mezarlığı, hemen az ilerde, Seyyid Nizam Külliyesi, Balıklı Rum Manastırı ve gayrimüslim mezarlık-

larının komşuluk ettiği bu bölge, kültürel birlikteliğin de âdeta bir aynası niteliğinde. Merhum Turgut Cansever'in katkısı ile başlayan Kültür Vadisi Projesi kapsamında, bölgede ciddi anlamda meydana gelen değişimleri gözlemlemek mümkün. Medeniyetimizin en önemli sacayaklarından bazılarını; komşuluğu, muhabbeti, gönül birlikteliğini esas alan bu şehir planı kapsamında, yatay mimarinin en güzel örneklerinden sayılan ahşap konaklar inşa ediliyor. Görüntüsü, dış cephesi ve mimari yapısı ile birlikte değerlendirildiğinde bu konakların klasik Osmanlı mimarisinden ilham alınarak inşa edildiğini söylemek yerinde olacaktır. Şehrin dokusunu ve silüetini muhafaza etmek amacıyla, Merkezefendi Mahallesi'nde bulunun tüm yapılar, yatay mimari konseptinde planlanmış ve projelendirilmiştir. Merkezefendi Şehir Kütüphanesi dahil, burada bulunan her yapıda, bir veya iki merpenle toprağa ulaşmak mümkün.

Merkezefendi Şehir Kütüphanesi, ilk olarak bir meydan saçağı hüviyetinde planlanmış olsa da, Zeytinburnu halkının son yıllarda değişen kültürel algılarına ve taleplerine dönük olarak, İstanbul'un en rağbet gören kütüphanelerinden biri olmuştur. Camedân yapısı ile son derece modern bir izlenim veren Merkezefendi Şehir Kütüphanesi, yarım kubbe niteliği taşıyan örtüsü ve hemen yanına eklenendirilen nirengi noktası niteliğindeki kule yapısı ile birlikte Türk-İslâm mimarisinin de örneklerini üzerinde taşıyor. Mimari olarak, kendine has bir dili olan bu yapı, Kültür Vadisi Projesi kapsamında oluşturulan, klasik Osmanlı üslubu ile inşa edilmiş ahşap konakların yanında, klasik ve modern çizgilerin keşiştiği ve ahenk bulduğu bir yapı olarak boylu boyuna uzanmaktadır. Şüphesiz bu kıymetli yapı, bilge mimar Turgut Cansever'in mirasıdır.

